

МІСЦЕ Й РОЛЬ АВСТРАЛІЇ В ГЕОПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТ.

Проаналізовано особливості геополітичних процесів кінця ХІХ – початку ХХ ст., зокрема, розглянуто міжнародно-політичну ситуацію на європейському континенті у вказаний період. Досліджено системні передумови Першої світової війни. Показано специфіку відносин Австралійського Союзу з Великою Британією в контексті регіональних та глобальних геополітичних процесів початку ХХ ст. Проаналізовано особливості участі Австралійського Союзу у Першій світовій війні, зокрема, розглянуто роль австралійських військових на конкретних театрах військових дій.

Ключові слова: геополітика, Австралійський Союз, імперіалізм, Перша світова війна, Анзак.

Ветринский И. М. Место и роль Австралии в геополитических процессах первой трети ХХ в. Проанализированы особенности геополитических процессов конца ХІХ – начала ХХ в., в частности рассмотрена международно-политическая ситуация на европейском континенте в указанный период. Исследуются системные предпосылки Первой мировой войны. Показана специфика отношений Австралійського Союзу с Великобританией в контексте региональных и глобальных геополитических процессов начала ХХ в. Проанализированы особенности участия Австралійського Союзу в Первой мировой войне, в частности, рассмотрена роль австралійських військових на конкретных театрах военных действий.

Ключевые слова: геополитика, Австралійський Союз, імперіалізм, Перва мировая война, Анзак.

Igor Vietrynskyi. The place and role of Australia in the geopolitical processes of the first third of the XX-th century. The features of the geopolitical processes of the late 19th - early 20th centuries are analyzed, in particular, the international political situation on the European continent during this period is considered. The systematic prerequisites of the First World War are analyzed. The peculiarity of relations between Commonwealth of Australia and Great Britain in the context of the regional and global geopolitical processes of the early twentieth century is shown. The peculiarities of the participation of the Commonwealth of Australia in the First World War were analyzed, in particular, examined the role of Australian military in specific theatres of war.

Keywords: *Geopolitics, Commonwealth of Australia, imperialism, First World War, Anzac.*

Період кінця XIX – початку XX ст. відомий також як епоха імперіалізму. Саме в цей час боротьба за контроль над простором в її класичному вигляді – боротьби великих держав за території – набула максимального напруження. Провідні геополітичні гравці (Велика Британія, Франція, Російська імперія та ін.) прагнули закріпити свої позиції, здобуті в процесі колоніального суперництва, та захистити територіальні надбання. Їхні суперники (Німеччина, Османська імперія, Австро-Угорська імперія та ін.) мали на меті змінити існуючий світовий порядок згідно власних геополітичних амбіцій, зокрема, – відвоювати частину чужих підлеглих територій, посиливши тим самим свій економічний і військовий потенціал. Саме боротьба за безпосередній контроль над територією стала головною причиною початку Першої світової війни, яка стала практичним втіленням зіткнення геополітичних стратегій. Зважаючи на те, що до 1930-х рр. Австралія з огляду на свій підлеглий статус (колонії та, пізніше, – домініону) не мала зовнішньополітичної суб'єктності, рішення щодо її участі у військових конфліктах приймав уряд метрополії – Великої Британії. Однак, це не завадило населенню молодої країни взяти дієву участь в геополітичних процесах початку XX ст. Зокрема, австралійські добровольці та країна в цілому зробили вагомий внесок у перемогу Британії та її союзників під час Першої світової війни. Крім того, саме за наслідками участі у Великій війні уряд Австралійського Союзу отримав підвалини для подальшої боротьби за міжнародну суб'єктність держави, яка виявилася успішною.

Метою статті є аналіз міжнародно-політичної ситуації напередодні Першої світової війни, а також виявлення особливостей участі Австралійського Союзу в глобальних та регіональних геополітичних процесах того часу.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. назріла загальна криза міжнародного порядку: старі імперські структури поступово занепадали, а національно-визвольні рухи ставали все потужнішими. Яскравим прикладом може слугувати Оттоманська імперія, яка в цей період ослабла настільки, що втратила значну частину своїх володінь у Європі внаслідок Першої Балканської війни проти коаліції Болгарії, Греції, Сербії і Чорногорії. Водночас швидкий початок Другої Балканської війни між учорашніми союзниками (Грецією, Сербією і Чорногорією з одного боку й Болгарією – з іншого) продемонстрував нестабіль-

ність системи міжнародних договорів – військова сила продовжувала бути основним інструментом досягнення зовнішньополітичних цілей.

Відповідно до специфіки міжнародних відносин епохи імперіалізму війна та «жорстка сила» розглядалися в якості основного й цілком природного засобу досягнення політичної чи економічної мети. Величезні бюджетні видатки на нарощення військового потенціалу були логічним елементом економічної системи, оскільки потужні армія і флот давали можливість розширювати свої територіальні чи колоніальні володіння й відповідно розвивати економічний потенціал держави. Проблема подібного підходу полягала в тому, що мілітаризація та гонка озброєнь, здійснювана декількома великими державами-конкурентами, неминуче вела до глобального зіткнення. Особливо ця загроза актуалізувалася саме на початку ХХ ст., оскільки фактично всі відомі сухопутні території були вже поділені між імперіями; проте, незважаючи на це, експансіоністська імперська політика в умовах багатополярності була основною формою міжнародних відносин цієї доби. Водночас система військових союзів, таємний характер дипломатії, а також відсутність універсальних міжнародних структур підтримки миру й стабільності лише посилювали існуючу небезпеку.

Міжнародно-політична ситуація напередодні Першої світової війни характеризувалася кількома чинниками: 1) багатополярністю: світ фактично був поділений між потужними центрами сили – європейськими імперіями та США; 2) експансіоністським характером зовнішньої політики великих держав, що відповідає імперській логіці та зумовлює визначальну роль військового потенціалу і прагнення до його постійного підвищення; 3) відсутністю дієвих механізмів регулювання міжнародних відносин, особливо – у сфері безпеки. За цих умов зіткнення інтересів та глобальний конфлікт були лише справою часу.

Однією з основних причин Першої світової війни вважають агресивну зовнішньополітичну стратегію Німеччини, й подібні уявлення багато в чому відповідають дійсності, оскільки саме німців не влаштував існуючий поділ світу і вони прагнули змінити його на свою користь, навіть за рахунок війни з іншими державами. Німеччина досить пізно долучилася до боротьби за території. Більшість колоній на той момент вже мали власників серед провідних метрополій, тож для задоволення німецьких геополітичних амбіцій, а саме – набуття статусу світової колоніальної держави, – була необхідна ревізія існуючого світопорядку і, відповідно, новий територіальний поділ, в першу чергу, колоній. Так, практично напередодні війни, в кінці липня 1914 р.,

німецький канцлер Бетман, пропонуючи Британії нейтралітет, обіцяв, що «в разі, коли Британія залишиться нейтральною, Німеччина не дозволить собі жодних територіальних надбань за рахунок Франції – проте це не стосувалося колоній» [1, с. 47].

Разом з тим, було б невірним вважати, що лише експансіоністська політика Німеччини слугувала причиною першого глобального конфлікту. Передумови Першої світової війни мають системний характер. Економічний розвиток європейських держав з його об'єктивними потребами та викликами суттєво випереджав політико-інституціональний інструментарій міжнародних відносин тієї доби, тож не існувало жодних реальних засобів стримування геополітичних амбіцій. Перша світова війна проявила низку давно назрілих проблем у міжнародних відносинах, головною з яких було недостатнє усвідомлення провідними державами світу специфіки актуальних трансформацій світової системи, яка на той момент вже стала глобальною. Як зазначав Х. Маккіндер, «віднині, в післяколумбову епоху (автор мав на увазі часи після 1900 р. – *I.B.*), нам доведеться мати справу з замкненою політичною системою, яка, цілком можливо, буде системою глобального масштабу. Тож, будь-який вибух суспільних сил замість того, щоб розсіятись в незвіданому навколишньому просторі й хаосі варварства, буде мати гучне відлуння на протилежному боці земної кулі» [2]. За цих умов відсутність дієвих міжнародних інститутів та інструментів, зокрема наднаціональних структур, які б регулювали відносини між державами, стала однією з надважливих проблем і, відповідно, передумовою початку Першої світової. Не дивлячись на розгалужену систему міжнародних зв'язків і навіть створення Міжнародного суду, на практиці вони були не в змозі вирішити територіальні суперечності між державами. Структура, природа й мотивації військово-політичних союзів епохи імперіалізму яскраво демонструє незрілість існуючої міжнародної системи: традиційний підхід до союзів полягав у формулі – «дружити проти когось» і був розрахований на демонстрацію військово-стратегічної переваги в рамках системи балансу сил. Звичайно, подібна мілітаризація міжнародних відносин не могла довго обмежуватися самими лише дипломатичними демаршами і неодмінно мала перейти в практичну площину, тобто – у відкритий збройний конфлікт. А зважаючи на розгалужену систему союзницьких договорів і важливість їх дотримання, з точки зору національного престижу, війна повинна була мати загальноєвропейський формат. Проте, схоже, це нікого не лякало. Можливо, відсутність історичних

прецедентів щодо конфліктів такого масштабу зумовила подібне дещо легковажне ставлення до такої перспективи.

Не зважаючи на те, що до середини ХХ ст. Австралія не мала можливості здійснювати незалежну зовнішню політику, а всі міжнародні питання вирішувалися через Лондон, уряди молодих австралійських колоній доволі швидко почали демонструвати активність та навіть експансіонізм на субрегіональному рівні. Насамперед це стосувалося острова Нова Гвінея, західну частину якого ще 24 серпня 1828 р. голландський уповноважений проголосив власністю Нідерландів. Пізніше, 30 липня 1848 р., генерал-губернатор голландської Ост-Індії оголосив, що східним кордоном Нідерландських володінь на Новій Гвінеї буде 141-й меридіан. Відповідно, саме східна частина острова стала ареною боротьби для майбутніх претендентів на ці землі – Німеччини та Австралії.

Ще у другій половині ХІХ ст. австралійські промисловці почали цікавитись островами Океанії, розглядаючи їх в якості джерел сировини і дешевої робочої сили. На тлі зростаючої торгівлі з тихоокеанськими територіями проста цікавість змінилася зовнішньополітичною ініціативою: почали лунати заклики до прямої анексії деяких островів. Ситуація розвивалася на тлі посилення боротьби великих європейських держав за колоніальний розподіл Океанії, і активність Австралії в регіоні подекуди могла йти врозріз зі стратегічними інтересами Великої Британії. Так, 4 квітня 1883 р. в ході самовільної експедиції, організованої урядом австралійської колонії Квінсленд, було оголошено про приєднання до володінь британської королеви всієї території Нової Гвінеї та навколишніх островів між 141° та 155° східної довготи. Такі дії Квінсленду зустріли підтримку всіх колоній Австралії, але були піддані нищівній критиці з боку Лондона, оскільки британський уряд не хотів фінансувати кампанію по приєднанню нових територій в регіоні, а також не бажав загострення відносин з Німеччиною, яка також претендувала на території острова.

Проте саме активність Німеччини щодо освоєння Нової Гвінеї спонукала австралійські колонії до компромісу з Лондоном, згідно якого саме колонії брали на себе витрати по управлінню захопленими територіями, а Британський уряд брав на себе політичну відповідальність за проект приєднання нових територій. Тож негайно було відправлено британську експедицію для проголошення англійського протекторату над захопленою територією. 6 листопада 1884 р. командер Дж. Ерскін офіційно заявив права на території Нової Гвінеї. Закономірно, що такі дії Британії викликали обурення в Німеччині, проте після низки

взаємних звинувачень сторони вирішили домовитись про розділ острова згідно угоди від 25-29 квітня 1885 р. Німеччина отримала північно-східну частину Нової Гвінеї з усіма островами, а також частину Соломонових островів [3].

Після об'єднання австралійських колоній та утворення на їх базі домініону, який отримав назву Австралійський Союз, новий федеративній країні було передано в управління британську частину Нової Гвінеї – Папуа. Це сталося в 1902 р., а процес юридичного оформлення передачі владних повноважень тривав до 1906 р. Очолив колонію Папуа губернатор, якого призначав Австралійський Союз, також в управлінні брали участь законодавча та виконавча ради. Місцеве самоврядування залишилося без суттєвих змін. На острові було побудовано школи, а Порт-Морсбі став основним оплотом європейської цивілізації в Папуа. Пізніше, у 1975 р., він став столицею Папуа Нової-Гвінеї. Австралійський Союз розробляв в новій колонії місцеві ресурси, добуваючи копру, золото та інші матеріали, що сприяло зміцненню молодого федерації [4, с. 70].

Кульмінаційним епізодом геополітичної боротьби епохи імперіалізму стала Перша світова війна, в якій Британська імперія зіграла одну з провідних ролей. Австралійський Союз разом з іншими домініонами активно підтримував метрополію як фінансово, так і усіма наявними військовими засобами, в тому числі – технікою і добровольцями. Зважаючи, що в згаданий період австралійську зовнішню політику визначала Британія, оголошення війни відбулося від імені всієї імперії, навіть без жодних консультацій з Австралією та іншими домініонами, хоча такий механізм був передбачений. З огляду на особливості геополітичного положення Австралії – величезну берегову лінію, малу кількість населення і зовсім невеликі армію і флот, головну небезпеку з військової точки зору австралійці вбачали, насамперед, у потужній та агресивній Японії, а також – не менш агресивній Німеччині. Громадяни Австралійського Союзу були свідомі того, що безпека їх величезного, але малонаселеного континенту залежить, насамперед, від збереження британського військово-морського панування в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Люди розуміли, що в разі поразки Лондона в Європі австралійці можуть опинитися під німецьким пануванням або, що ще гірше, – під впливом Японії, яка після перемоги над Росією у війні 1904-1905 рр. становила серйозну загрозу для півночі. Тому суспільна підтримка дій Британії на початку Першої світової війни була величезна [5].

Австралійський Союз вступив у війну 4 серпня 1914 р. слідом за Великою Британією, яка в той же день оголосила війну Німеччині. Було утворене нове військове формування, що складалося з австралійських та новозеландських добровольців, воно отримало назву АНЗАК (австралійсько-новозеландський армійський корпус). Під час однієї з битв солдат, які походили з відповідних домініонів, почали називали «Анзаками»; це йменування австралійських та новозеландських солдат зберегалось протягом всієї кампанії. Невідомо напевне, хто саме придумав термін «Анзак», але він став важливим елементом культури обох держав, він нагадує про героїчні сторінки в історії народів та має для них особливе значення [6].

Австралійські солдати пройшли всю війну і взяли участь у численних битвах на багатьох театрах воєнних дій. Протистояння відбувалося в різних частинах світу, на суші та на воді. Зокрема, ще на початку війни, у 1914 р., було сформовано австралійський військово-морський експедиційний корпус, який 17 вересня висадився в місті Рабаул на території Папуа Нової-Гвінеї; метою операції було витиснення німецьких сил з острова. Австралійці швидко одержали перемогу, не зазнавши великих втрат. Німці здалися, і острів опинився під контролем Австралії, яка після війни отримала мандат Ліги Націй на управління Новою Гвінеєю. Однією з перших важливих сторінок історії австралійського флоту стала перемога у зіткненні з німецьким легким крейсером «Емден», який здійснив напад на острів архіпелагу Клінг (Кокосові острови) в Індійському океані. «Емден», який тривалий час нападав на торговельні та транспортні судна, під час атаки острова був захоплений зненацька й знищений австралійським крейсером «Сідней».

Королівський австралійський військово-морський флот брав участь в обох світових війнах на Середземному морі. Зокрема, в травні 1917 р. австралійські есмінці було відправлено до Середземного моря для протичовнових робіт. З жовтня 1917 р. флотилія базувалася в Італії, де брала участь у блокуванні проходу австро-угорських підводних човнів до Адріатичного моря й назад [7].

Першою масштабною військовою операцією за участі АНЗАКу стали бойові дії на півострові Галліполі в Туреччині. Кампанія стала стратегічним провалом, оскільки турецькі війська чинили запеклий опір і військових цілей не було досягнуто, а втрати були величезні. Після вісьми місяців перебування на півострові у грудні 1915 р. анзаків було відведено разом з іншими силами союзників. Не дивлячись на провал операції та великі втрати, події в Галліполі стали важливою частиною національної самосвідомості австралійців, а «анзаки» пере-

творилися на народних героїв. Романтизація та героїзація військового шляху анзаків стала важливим елементом націєбудівництва Австралії: 25 квітня – день висадки АНЗАКу в Галліполі – стало національним святом в Австралії та Новій Зеландії, яке носить назву «День АНЗАК» [8].

Першим масштабним зіткненням австралійських військ на Західному фронті стала атака на французьке місто Фромель 19 липня 1916 р. Метою операції було відтягнути сили німців з плацдарму на р. Соммі, але спроба виявилася неуспішною. Через масовану артилерійську відповідь німців австралійцям довелося відійти. Втрати протягом однієї ночі сягнули 5533 чол., що дорівнювало кількості жертв серед австралійців під час англо-бурської, корейської та в'єтнамської воєн, разом узятих. Поразка під Фромелем стала тактичною катастрофою, оскільки жодних цілей досягнуто не було. Більш вдалим, але менш кривавим стало захоплення австралійськими дивізіями села Поз'єр і відповідної висоти. Операція тривала з 23 липня по 5 серпня 1916 р. і продовжилася наступом в північному напрямку, який закінчився успіхом під Муке-фарма 26 вересня 1916 р. Менше ніж за 7 тижнів австралійські дивізії втратили понад 23 000 бійців, з яких понад 6800 загинули або померли від ран. Втрати були співмірними з тими, що понесли сили АНЗАКу за вісім місяців кампанії в Галліполі у 1915 р. Ще однією з дуже успішних кампаній стала операція при Месені 7 липня 1917 р., в рамках якої 3-я та 4-а австралійські дивізії під командуванням генерала Джона Монаша захопили гірський хребет південніше Іпру. Це створило сприятливу для союзників ситуацію на лінії фронту, проте австралійські дивізії втратили майже 6800 чол. [7].

Австралійські та новозеландські дивізії взяли активну участь в ряді битв, під час яких британське командування застосовувало нову тактику бою «крок-за-кроком», яка полягала у наступі піхоти під прикриттям загороджувального вогню. Протягом вересня-жовтня 1917 р. відбулися кілька наступів союзницьких військ, які довели ефективність зазначеної тактики, незважаючи на великі втрати. Зокрема, успішними для британців виявилися битви на Менін-Роуд (20 вересня 1917 р.), на Полігон Вуд (26 вересня 1917 р.), а також при Брудсенді (4 жовтня 1917 р.). Під час останньої, яку австралійські історики вважають величезним успіхом, австралійці втратили понад 6500 бійців, а новозеландці – ще 1700 [7]. Разом з тим, нова тактика сильно залежала від погодних умов, оскільки її ключовим елементом був загороджувальний вогонь артилерії. Під час битви під Пашендалем 9 та 12 жовтня 1917 р. саме через тривалі дощі артилерія не змогла до-

статньою мірою підтримати австралійську та новозеландську піхоту, й вони після великих втрат були змушені залишити захоплені позиції. Взяти Пашендаль змогли канадські війська, що прийшли на заміну Анзакам, протягом 26 жовтня – 10 листопада 1917 р. Австралійські з'єднання продемонстрували героїчні якості під час відбиття німецького наступу у 1918 р., зокрема, – захищаючи стратегічно важливий населений пункт Віллер-Бретонне неподалік Ам'єна. Після результативного наступу німців, які 24 квітня 1918 р. зайняли місто, австралійці разом із британськими військами вже наступного дня звільнили Віллер-Бретонне [7].

Одним з переламних моментів Першої світової стала битва при Ам'єні (8-13 серпня 1918 р.), під час якої завдяки військовій зв'язі та ефекту раптовості австралійські та союзницькі війська прорвали ворожу лінію фронту, захопивши тисячі полонених. Зокрема, німці втратили десятки тисяч бійців, з яких майже половина потрапила в полон. Ам'єнська битва стала «чорним днем» для німецької армії: після поразки німців стратегічна ініціатива остаточно перейшла до Антанти, а 11 листопада було підписано Комп'єнське перемир'я країн Антанти з Німеччиною. Далі відбулася капітуляція німецьких військ, припинення військових дій, здача Німецькою імперією сухопутного й морського озброєння, виведення військ з окупованих територій [7].

Окрім європейського театру бойових дій, австралійські військові взяли активну участь в близькосхідній кампанії союзників, де головне протистояння відбувалося з Османською імперією. Наприкінці жовтня 1917 р. після захоплення британськими та австралійськими з'єднаннями м. Беер-Шева союзники 7 листопада взяли під контроль Газу, а 9 листопада увійшли в Єрусалим. Результатом тривалої кампанії стало входження 1 жовтня 1918 р. австралійської кінної дивізії до Дамаску, яке ознаменувало поразку Османської імперії. І вже 30 жовтня Туреччина підписала з союзниками перемир'я, закінчивши протистояння на Близькому Сході.

Участь у Першій світовій війні мала важливе значення для становлення та розвитку Австралійського Союзу. По-перше, спільна боротьба проти ворога країни та імперії сприяла згуртуванню суспільства, яке ще два десятиліття тому являло собою сукупність автономних австралійських колоній; по-друге, під час Великої війни було утворено АНЗАК, що став легендарним військовим формуванням, а численні описи його звершень виступають значним чинником єднання австралійської нації й до сьогодні; по-третє, саме важкість наслідків та кількість втрат стали вагомими аргументами для посилення пози-

цій австралійського уряду в процесі боротьби з метрополією за можливість провадити незалежну зовнішню політику, що, зрештою, мала успіх. Так, згідно резолюції А. Бальфура, за підсумками імперської конференції 1926 р., Англія позбавлялася права втручатися у внутрішні справи Австралії та всіх інших домініонів, а також – приймати за них в тому числі зовнішньополітичні рішення; вони ставали юридично вільними, але залишалися у складі імперії. Велика Британія та домініони стали міждержавним об'єднанням під назвою «Британська Співдружність Націй». У 1931 р. британський парламент прийняв Вестмінстерський статут, в якому права домініонів було закріплено юридично [9, с. 77].

Перші десятиліття ХХ ст. стали періодом глобальних геополітичних трансформацій, які згодом привели до суттєвих змін на політичній карті світу. Суперництво великих імперій за контроль над простором призвело до початку Першої світової війни (1914-1918 рр.), за результатами якої почався колапс світової колоніальної системи. Чимало імперій після Великої війни припинили своє існування (Російська, Оттоманська, Австро-Угорська тощо) або зазнали докорінних структурних змін (Британська), однак ескалація геополітичного протистояння продовжилася, і вже за три десятиліття світ здригнувся від нового глобального конфлікту – Другої світової війни.

Австралія зустріла початок ХХ ст. в новій якості – колишні відносно автономні колонії об'єдналися і стали штатами в рамках єдиної федеративної країни – Австралійського Союзу. Оскільки нова австралійська держава була домініоном Британської імперії, вона не мала повноважень на здійснення незалежної зовнішньої політики. Тож в глобальних геополітичних процесах початку ХХ ст. Австралійський Союз знаходився цілковито в фарватері британської стратегії, й у Першу світову війну Лондон вступив від імені всієї імперії без жодних консультацій з домініонами. Разом з тим, підлеглий статус австралійських територій жодним чином не виключав субрегіональної зовнішньополітичної ініціативи, зокрема – питання про колонізацію частини Нової-Гвінеї, яку здійснювали австралійці за підтримки уряду метрополії. Також, незважаючи на фактичну відсутність вибору, Австралійський Союз взяв активну та дієву участь у боях під час Першої світової. Об'єднаний австралійсько-новозеландський армійський корпус (АНЗАК) бився на багатьох фронтах як в Європі, так і на Близькому Сході, а його звитяга та успіхи були із захватом описані в місцевих ЗМІ та літературі, що зробило «Анзаків» справжніми героями на їх батьківщині.

Наслідки Першої світової війни для геополітичної структури світу важко переоцінити: саме цей конфлікт став початком глобальних перетворень, які, зрештою, привели до переходу від багатополлярної міжнародної системи до біполярної. Існує підхід, в рамках якого Другу світову війну розглядають як продовження Першої і, відповідно, події першої половини ХХ ст. – як єдиний процес глобальної трансформації міжнародних відносин. Для Великої Британії та Австралійського Союзу таке бачення є цілком справедливим, оскільки фактично протистояння Британії та Німеччини не припинялося і було одним з ключових елементів обох конфліктів. Австралія разом з іншими домініонами виборола право на незалежну зовнішню політику за підсумками Першої світової війни, проте фактична розбудова власної дипломатії почалася вже після Другої світової. Таким чином, участь у Першій світовій стала важливим етапом становлення австралійської держави й нації, за який, щоправда, країна заплатила величезну ціну, зважаючи на масштаб людських та фінансових втрат.

Використані джерела та література:

1. Джолл Д. Истоки Первой мировой войны. Ростов-на-Дону : «Феникс», 1998. 416 с.
2. Маккиндер Х.Дж. Географическая ось истории. URL: [http:// grachev62.narod.ru/hrest/chapt31.htm](http://grachev62.narod.ru/hrest/chapt31.htm)
3. German colonization in the pacific the outbreak of war. Australian war memorial. URL: <https://s3-ap-southeast-2.amazonaws.com/awm-media/collection/RCDIG1069938/document/5520688.PDF>
4. Скоробогатых Н.С. История Австралии. ХХ век. М. : ИВ РАН, 2015. 452 с.
5. Australia. International Encyclopedia of the First World War. URL: <https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/australia>
6. Anzac Day. New Zeland history. URL: <https://nzhistory.govt.nz/war/anzac-day/the-anzacs>
7. Australians in WWII. The Australian War Memorial. URL: <https://www.awmlondon.gov.au/australians-in-wwii>
8. Graham S. Anzac (Australia). International Encyclopedia of the First World War. URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/anzac_australia
9. Зимулина Л.А. Эволюция национальной государственности Британских доминионов. *Британская империя в ХХ веке*. М. : Ин-т всеобщей истории РАН, 2010. С. 72-80.